Sven-Olof Lodin

Företagsskattereformen 1990 – århundradets skattereform?

1990 års skattereform som trädde i kraft 1991 har i allmänhet kallats "århundradets skattereform". Dess storhet har emellertid börjat att ifrågasättas alltmer. Dessutom hävdas ofta att skattereformen förstörts och att mycket lite återstår av dess ursprungliga effekter. Det finns till och med krav på en ny stor reform. Hur omvälvande var egentligen skattereformen och hur mycket återstår av den? Vilka har dess effekter varit? I vilken utsträckning är kritiken berättigad? Jag avser att i det följande försöka belysa dessa punkter vad angår företagsskattesidan och i viss mån kapitalbeskattningen.

Skattereformens tekniska förändringar var omfattande. Men hände i praktiken så mycket? Ytligt sett verkar kanske inte så mycket ha hänt. Den genomsnittliga effektiva bolagsskattesatsen var före reformen drygt 19 %. Genom reformen ökades den till drygt 20 % för att i dag vara ca 24 %, dvs. betydligt högre än före reformen. Skatten på aktieägarnas aktievinster var redan före reformen i praktiken ca 30 %, då endast 40 % av vinsten beskattades. Av den statistik som var tillgänglig för de bedömningar KUSK (Kommittén för utvärdering av skattereformen, SOU:1995:104) hade att göra på grundval av drygt två års erfarenheter av reformen (under en av de värsta lågkonjunkturer Sverige genomgått sedan den stora 20-talskrisen) var investeringsnivån i stort sett oförändrad och bolagsvinsterna hade snarast gått ner. Men bakom dessa siffror dolde sig en helt annan verklighet. Men låt mig först beskriva det gamla systemets struktur och dess effekter.

Bolagsbeskattningen före skattereformen

Regelsystemet

Vid mitten av 80-talet var den formella bolagsskattesatsen 52 % vartill kom vinstdelningsskatten på formellt 20 %, men i praktiken oftast ca 4 % – på grund av systemet med dubbla skatteavdrag – utom på vinstökningar där dess effekt var ca 10 %. Den formella skattebelastningen uppgick således till 56–62 %. Bolagsinkomsterna var föremål för dubbelbeskattning. För privata aktieägare var aktieutdelningar progressivt beskattade, vilket i praktiken oftast innebar en skatt på ca 75 %, vilket gav en sammanlagd skattebörda på utdelade vinster på drygt 90 %, medan aktievinstbeskattningen i praktiken var ca 30 %. För institutionella aktieägare var skattebelastningen på utdelning betydligt lägre eller ingen alls.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:06:07

Dessa extremt höga skattesatser balanserades dock av en smal skattebas med många avsättningsmöjligheter. Så fick varulager nedskrivas till 50 % (tidigare till 40 %) av lägsta värdet. Generösa nedskrivningsmöjligheter fanns också för kundfordringar, garantiförpliktelser, fartygskontrakt, m.m. Därtill kom de många möjligheter till fondavsättningar som erbjöds eller ibland påbjöds. Avsättning till investeringsfond tilläts med 50 % av vinsten. Fondmedlen kunde senare användas för direktavskrivning av investeringar efter regeringens medgivande. Ibland tilläts t.o.m. direktavskrivning med hjälp av framtida fondavsättningar. Också andra fondavsättningsmöjligheter för att uppskjuta framtagna vinster fanns. Mest känd var fartygsfonderna. Ibland var fondavsättningarna obligatoriska. Den mest ryktbara av dessa fonder var miljöfonderna på grund av dess effekter i praktiken.

Systemets effekter

Effekterna av alla dessa inskränkningar av skattebasen var att den höga formella skattesatsen i praktiken i genomsnitt reducerades till mindre än hälften. Men, och det var ett för näringslivets effektivitet förödande men, denna reduktion var förenad med tvånget att antingen göra egna realinvesteringar eller särskilda fondavsättningar som också låste kapital. Ofta gjordes kortfristiga investeringar i lager då detta gav god skattereduktionseffekt, s.k. bokslutslager. Enligt svensk lagerrationaliseringsexpertis var möjligheterna till skatteuppskov genom extra lagerinvesteringar inför verksamhetsårets utgång förödande för effektiviseringen av lagerhanteringen i Sverige och innebar alltför stora lager och alltför mycket kapital bundet i lager. Undersökningar visade att kostnaden för bokslutslager inklusive kostnaden för dess avveckling ofta kom att överstiga den räntevinst företagen gjorde genom skatteuppskovet. Ändå var bokslutslagrens psykologiska effekt och attraktionsförmåga fortfarande stark.

En annan möjlighet var investeringar i inventarier med lång livslängd men kortare avskrivningstid. Antingen tidigarelade man planerade eller i vart fall möjliga investeringar, eller så köpte man långlivade inventarier för uthyrning eller liknande som rena investeringsobjekt. En tredje möjlighet var att göra avsättningar till någon fond, vilket dock som beträffande investeringsfondsavsättningar innebar att de avsatta medlen måste sättas in på riksbankskonto utan eller med mycket låg ränta. Men vid fondavsättningar var man beroende av att kunna göra framtida investeringar av sådant slag som gav frisläpp av fondmedlen på lönsamt sätt. Arbetsmiljöfondernas användning är ett avskräckande exempel på hur avsatta medel kom att användas på improduktivt sätt.

Genom skattebesparande åtgärder av dessa och andra slag låstes vinsterna in i företagen. Mycket av företagens handlande kom härigenom att styras av skattehänsyn. Kraven på utdelning var också från aktieägarhåll mycket låga på grund av den hårda utdelningsbeskattningen, vilket ytterligare ökade inlåsningseffekten av systemet. Med en sammanlagd beskattning på ca 90 % på utdelade vinster betraktades utdelning av många närmast som ett effektivt sätt att förstöra pengar, medan värdetillväxt på aktier endast beskattades med ca 30 %. För fåmansföretag framstod försäljning som det enda sätt att personligen tillgodogöra sig företagets värdetillväxt. Alltför många företagare sålde sina företag till storföretag som ofta visade sig inte utgöra den rätta miljön för utvecklingen av de förvärvade verksamheterna. Detta höga skattetryck medförde också att många svenska innovatörer valde att utveckla sina produkter utomlands i stället för i Sverige, som under 80-talet hade en anmärkningsvärt låg tillväxt av antalet innovationsföretag.

Möjligheterna att göra bruk av alla avsättningsmöjligheter och skattereducerande åtgärder varierade dock starkt liksom möjligheterna att göra det på ett företagsekonomiskt effektivt sätt. I några avseenden var avsättningsutrymmena större än vad företagen ofta kunde utnyttja. De stora industriföretagen, särskilt i basindustrin, var de som drog mest nytta av systemet. Deras effektiva skattebelastning låg i genomsnitt på 12–13 % av vinsten. Tjänsteföretagen å andra sidan hade i allmänhet en effektiv skattebelastning på

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:06:07

ca 40 %. Små- och medelstora företag, som saknade storföretagens flexibilitet hade i allmänhet en effektiv skattebelastning på nära 30 %. Ojämnheterna i skattebelastning var således mycket påtagliga.

Den höga formella skattebelastningen, särskilt på vinstökningar, medförde att många företag nästan till varje pris försökte hålla nere den skattepliktiga vinsten. Allt fler investeringar företogs huvudsakligen eller enbart av skatteskäl. Hade ett företag inte naturliga möjligheter till avsättningar, eller av- och nedskrivningar, tillskapades dessa möjligheter. Lönsamhetskraven på dessa skattestyrda investeringar blev utomordentligt låga. Under 80-talets vinstboom tillhörde på så sätt svenska företag huvudaktörerna på den internationella leasingmarknaden. Man köpte andelar i flygplan, som sedan leasades ut, i fartyg, i oljeplattformar, i containers, i godsvagnar, etc. Också på hemmamarknaden var aktiviteten enorm. Företag köpte i sale-leaseback-arrangemang värmeverk, reningsverk, sopstationer och till och med täckdikningsanläggningar. Ofta var staten eller kommuner inblandade som part. Billeasing var också en aktiv marknad. S.k. leasingportföljer snurrade runt mellan företag, varvid huvudsyftet var att äga portföljen med leasingkontrakt över bokslutet för att göra avskrivningar. På dessa billeasingportföljer var den direkta lönsamheten före skatt ofta negativ, men genom skatteeffekten lönade det sig ändå. Jakten på förlustföretag var intensiv. Vinstbolagsaffärerna bredde ut sig. Mellanhänderna skar guld med täljkniv, ibland med icke-seriösa metoder, som gick ut över de företag som lurades in i karusellen.

På så sätt investerades en stor del av de svenska företagens vinstmedel i icke-produktiva investeringar i stället för att användas till att utveckla, effektivisera och öka produktionen. Exakta beräkningar av hur mycket lägre näringslivets lönsamhet blev på grund av skattepåverkat handlande saknas, men uppenbart var att de negativa effekterna var betydande. Systemet var för att använda Kjell-Olof Feldts ord i sanning ”perverst”.

På så sätt användes en betydande del av svenskt näringslivs resurser på ett improduktivt sätt. Huvudboven i dramat var det svenska skattesystemet med god hjälp av inflationen som också snedvred företagens beteenden. Det är mot den bakgrunden som man skall se den reform av företagsbeskattningen som tog form under 80-talets sista år. Avsikten var att eliminera skattetänkande som en orsak till företagsbeteendet. Endast företagsekonomiska skäl borde styra företagens handlande. Vidare måste systemet göras enklare, mer likformigt till sina effekter och mindre inflationskänsligt.

Bolagsskattereformen

Det nya regelsystemet

Genom skattereformen företogs för det första en radikal basbreddning utan avsikt att för den sakens skull höja den faktiska skattebelastningen. Möjligheterna till lagernedskrivning slopades. De flesta fondavsättningsmöjligheter med investeringsfonderna i spetsen slängdes på sophögen. Däremot behölls den internationellt relativt förmånliga räkenskapsenliga avskrivningen som i många fall innebär en snabbare avskrivningstakt än den företagsekonomiskt betingade.

Den basbreddning som företogs hade i och för sig bort leda till en reducering av skattesatsen till något mellan 25–27 %, men politikerna i URF (Utredningen om reformerad företagsbeskattning) ville inte gå längre i skattesatssänkning än till 30 %, vilket ändå motsvarade en nära nog halvering av den formella skattesatsen. Därför blev det nödvändigt att tillskapa någon ny reserveringsform som skulle motsvara den uteblivna delen av skattesatssänkningen. Resultatet blev Surven (Skatteutjämningsreserven) som medgav en skattefri avsättning på upp till 30 % av egna kapitalet (K-Surv) eller 15 % av lönesumman (L-Surv).

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:06:07

Tanken bakom Surven var för det första att tillskapa en avsättningsmöjlighet som täckte gapet mellan den önskvärda och formella skattesatssänkningen. Men det fanns också andra motiv. Inom utredningen fanns starka krafter för en helt inflationsjusterad beskattning. Surven innebar i praktiken ett visst inflationshänsynstagande. Dessutom förbättrade den villkoren för eget kapital i relation till lånekapital, som på grund av den behållna dubbelbeskattningen fortfarande var den mest lönsamma finansieringsformen. För det tredje kunde Surven användas för förlustutjämning bakåt i tiden som ett substitut för s.k. loss-carry-back, mot vilket det fanns ett starkt motstånd från bl.a. finansdepartementet.

I sin tillämpning blev Surven oerhört och onödigt komplicerad framför allt i koncernsammanhang genom skattemyndigheternas krav, som vann gehör, att survredovisningen inom koncerner skulle ske genom ”rullning” för att göra det omöjligt för koncerner att överutnyttja Surv-avsättningsutrymmet. I själva verket hade det räckt med en betydligt enklare kontroll av att inte K-Surv- och L-Surv-avsättningar blandades i koncernen. Nu blev K-surven i praktiken närmast inpraktikabel för stora koncerner, vilket var huvudanledningen till att Surven efter några år slopades och ersattes med de enklare och inte lika förmånliga periodiseringsfonderna, som i och för sig redan fanns med i näringslivets förslag 1987 till bolagsskattereform med 25 % bolagsskattesats. Också den s.k. Annell-lagen, dvs. aktiebolagens rätt till avdrag för utdelning på nyemitterat kapital, behölls för att förbättra det egna kapitalets ställning jämfört med finansiering genom lånekapital. Nyemitterat kapital fick på så sätt en fortsatt bättre behandling än i företaget upparbetat kapital.

Som redan nämnts balanserades basbreddningen av nästan en halvering av den formella skattesatsen till 30 %. Den effektiva skattesatsen ökades dock från ca 19 % till ca 22 %. Samtidigt infördes vad som internationellt kommit att kallas ”the Scandinavian dual income tax system” med en separering av kapitalinkomstbeskattningen som blev proportionell med 30 % skattesats medan arbetsinkomster fortfarande kom att beskattas progressivt men med lägre skattesatser än före reformen. Kapitalinkomstskatten på 30 % på utdelningar och aktievinster, den senare dock i praktiken närmast oförändrad, medförde en betydande skattesänkning på utdelade vinstmedel. Den sammanlagda bolags- och utdelningsskatten begränsades nu till 51 % mot tidigare ca 90 % i flertalet fall.

Skattereformens effekter

Vad blev då effekterna av denna tekniskt genomgripande förändring av bolagsbeskattningen? Den genomsnittliga effektiva bolagsskattesatsen ökade faktiskt något från drygt 19 % till ca 22 %. Dessutom blev den betydligt jämnare fördelad än tidigare. De stora industriföretagens effektiva skattebelastning steg till närmare 20 %, de små och medelstora företagens liksom tjänsteföretagens skattebelastning sjönk dock ner till ca 25 %, vilket var en betydande förbättring. Men de viktigaste resultaten låg på ett annat område. Genom borttagande av de allra flesta företagsekonomiskt icke-motiverade avdrags- och avsättningsmöjligheter minskade utrymmet för skatteplaneringsåtgärder betydligt och därmed deras snedvridande effekter. Det var inte längre någon idé att dra på sig extra bokslutslager. Jakten på investeringsobjekt för att skjuta upp skatten upphörde. Billeasingmarknaden närmast kollapsade. Systemet blev enklare och överskådligare och härmed blev också livet enklare för företagen.

Den kraft och det kapital som tidigare satsats på skatteplanerande åtgärder kunde nu användas effektivare. Företagen behövde inte längre på samma sätt beakta skattekonsekvenserna av sitt handlande. Skatten på en företagsvinst blev i stort sett densamma oavsett företagens verksamhet och handlande. En känd företagsledare uttryckte förändringen på följande sätt: ”Förut var jag tvungen att ha en skattekonsult i ryggsäcken vad än jag gjorde. Nu slipper jag den ryggsäcken och kan strunta i skatten. Den är nu en restpost.” Den 30-procentiga bolagsskatten närmast halverade vinsten på skatteuppskjutande

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:06:07

åtgärder. Utrymmet för de transaktionskostnader som i allmänhet var förknippade med mer avancerad skatteplanering försvann i stort sett. Därmed försvann också mellanhändernas lönsamhet. Naturligtvis finns fortfarande utrymme för viss skatteplanering men nu i sundare företagsekonomiska banor. Idag kräver den allt mer omfattande internationella verksamheten god skatteplanering för att företagen inte skall komma i kläm mellan bara inom EU 15 illa koordinerade skattesystem där dubbelbeskattningseffekter lätt kan bli resultatet. Flertalet s.k. skatteupplägg är borta även om vinstbolagstransaktioner fortfarande förekommer bjuder de knappast på någon särskild lönsamhet om de genomförs lagligt från A till Ö, vilket dock inte alltid är fallet.

Genom att lönsamheten före skatt genom skattereformen återigen blivit avgörande för investeringsbesluten har också kvalitén på besluten förbättrats. Det förhållandet att investeringsvolymen inte föreföll öka efter skattereformen har sin förklaring i att investeringsstatistiken inte skiljer mellan investeringar i produktionsapparaten och i fartyg, flygplan eller andra placeringsinvesteringar ofta företagna av skatteskäl. När nu dessa typer av investeringar genom skattereformen i huvudsak försvann och ersattes av mer tillväxtskapande investeringar återspeglas detta inte i statistiken. Men förändringen var ändå påtaglig. Dessutom skymde recessionen effekterna av reformen. Sammantaget medförde skattereformen en påtaglig förbättring av incitamentsstrukturen.

Genom att skattesatsen sänkts och möjligheterna till skatteuppskov minskades borde företagens eget kapital öka liksom skatteintäkterna, trots skattesatssänkningen. Så skedde också. Den ökning av statens bolagsskatteintäkter som också senare skett utöver vad som förväntats och som inte enbart kan förklaras genom särskilt exportföretagens tillväxt, visar på att företagen inte längre försöker skjuta upp skattebetalningen på samma sätt som före reformen men också på att den genomsnittliga lönsamhetsnivån har stigit, vilket också är en indikation på att skattereformen medfört en betydande beteendeförändring där bl.a. effektivare investeringsbeslut spelar en roll. I dag, år 2000, ser vi ett näringsliv som sjuder av investeringsvilja, nya innovationsföretag växer upp i stor omfattning. Tillgången på riskkapital verkar aldrig ha varit bättre. De framtidsinriktade företagen har idag betydligt lättare att dra till sig kapital än tidigare.

I vilken utsträckning spelar då skattereformen en roll för denna utveckling? Skattereformen får ses som en del i en rad viktiga reformer som förbättrat investeringsklimatet i Sverige. Avregleringen av penningmarknaden liksom avskaffandet av valutaregleringen har också haft en stor betydelse. Tillsammans har dessa tre reformer och andra avregleringar medfört påtagliga dynamiska effekter, men det har tagit tid innan effekterna blivit synliga. Förväntningarna om snabba effekter var överdrivna, särskilt som Sverige drabbades av en allvarlig recession just när dessa reformer skulle börja verka. Jag menar att den ekonomiska utveckling och det nyföretagande vi ser idag till en betydande del utgör indirekta effekter av den reformering av företagandets villkor som skedde i slutet av 80-talet och i början av 90-talet. I det skeendet har skattereformen utgjort en viktig faktor. De dynamiska effekterna fanns där men det tog tid för dem att mogna fram.

I alla dessa avseenden har bolagsskattereformen varit lyckosam. Men det finns också problem som tillskapats. För de mindre företagen har systemet komplicerats betydligt genom skattereformen. Orsaken härtill är den spänning som skapades i systemet genom den skillnad i skattesats som uppstod mellan skatten på arbetsinkomster och kapitalinkomster. Medan den samlade skattebelastningen på utdelningsinkomster uppgick till 51 % kunde skattebelastningen på arbetsinkomster på marginalen uppgå till drygt 70 %. Denna skillnad innebär naturligtvis ett starkt incitament för företagare att omvandla arbetsinkomster till utdelning och skulle ha medfört en omfattande bolagsbildning för att ”sätta arbetsinkomster på bolag” om inte vissa begränsningsregler införts. Resultatet blev de s.k. 3:12-reglerna, varigenom kapitalinkomstbehandlingen av den utdelning en i ett företag aktiv ägare erhöll begränsades till en tänkt normalavkastning, i princip statslåneräntan plus 5 procentenheter på insatt kapital. Överstigande utdelning skulle behandlas som löneinkomst. Reglerna har blivit komplicerade och

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:06:07

svårförstådda. De har också i stor utsträckning uppfattats som diskriminerande av företagare. Även om begränsningsreglerna i några avgörande avseenden blivit strängare än vad som enligt mitt förmenande varit berättigat, är det emellertid också enligt min mening ofrånkomligt med någon typ av begränsningsregler på grund av spänningen mellan kapitalinkomst- och arbetsinkomstbeskattningen. Det är också svårt att se att en sådan begränsningsregel kan ha någon annan utgångspunkt än en gräns för vad som skall kunna utdelningsbeskattas. Att finna en godtagbar och likformig formel för normallön torde vara utomordentligt svårt om inte omöjligt.

Fåmansföretagsreglerna kan göras bättre än de är i dag, men de kommer förmodligen alltid att vara komplicerade och utsatta för missnöje från berörda företagare. Enda sättet att undvika regler av denna typ är att påtagligt minska skillnaderna i skattebelastning mellan utdelning och arbetsinkomst. Detta är svårt eftersom det samtidigt är önskvärt att minska eller eliminera dubbelbeskattningens andra led för att inte missgynna aktieinvesteringar jämfört med annat sparande och för att inte missgynna svenskt privat aktieägande jämfört med utländskt och institutionellt ägande.

Reformens utveckling efter 1991

Som inledningsvis nämnts hävdas ibland att skattereformen eroderats genom de förändringar som senare vidtagits och att inte särskilt mycket återstår av skattereformens principer. Vad har då 90-talets förändringar av företagsbeskattningen då betytt för skattereformens grundstruktur? Företagsskattesystemet har långt ifrån lämnats oförändrat efter skattereformen. Under den borgerliga regeringsperiodens sista år avskaffades i princip dubbelbeskattningen av bolagsvinsterna genom att utdelningsinkomster undantogs från inkomstbeskattning. Även om dubbelbeskattningens avskaffande inte var uppe till verklig diskussion i arbetet på skattereformen – de förändringar som diskuterades och genomfördes var tillräckligt revolutionerande för att sluka allt intresse och all kraft – låg dess avskaffande ändå väl i linje med skattereformens grundprinciper om ökad neutralitet i skattesystemet. Som en naturlig följd av dubbelbeskattningens avskaffande slopades samtidigt Annell-lagstiftningen. Bolagsskattesatsen sänktes till 28 % som en följd av att man också avskaffade Surven. Erfarenheterna ansågs ha visat att systemet var alltför komplicerat. Surven ersattes av periodiseringsfondssystemet, som innebär möjlighet till en till fem år tidsbegränsad avsättning av upp till 25 % av vinsten till periodiseringsfond. I två avseenden har systemet liknande om än mer begränsade effekter som Surven. Avsättningen minskar den effektiva skattesatsen och skattebelastningen på eget kapital – dock inte lika mycket som Surven – och ger möjlighet till förlustutjämning bakåt i tiden. Sammantaget innebar dessa reformer en viss höjning av den effektiva bolagsskattesatsen samtidigt som detta kompenserades av avskaffandet av dubbelbeskattningen på aktieägarsidan. I huvudsak låg dess förändringar väl i linje med skattereformens syften.

När socialdemokraterna år 1994 återkom i regeringsställning återinfördes som ett led i en återställarpolitik dubbelbeskattningen av bolagsinkomsterna, men flera av de förändringar som företagits i samband med dubbelbeskattningens borttagande behölls. Återinförandet av dubbelbeskattningen innebar åter att avkastningen på riskkapital kom att beskattas hårdare än riskfritt sparande. Men dubbelbeskattningens återinförande kan inte sägas strida mot skattereformen. Till en del avskaffades dubbelbeskattningen åter 1997 men endast för utdelning på onoterade aktier, inklusive fåmansföretagsaktier, och endast till den del utdelningen inte översteg 70 % av en bas bestående av i princip insatt kapital plus ursprungligen 70 % senare 100 % av lönesumman till utomstående anställda.

Införandet av lönesummeregeln också för beräkningen av den kapitalbeskattade delen av utdelning till aktiva fåmansföretagsägare innebar en betydande förbättring för aktiva delägare i fåmansföretagen, samtidigt som dess införande innebar en ytterligare komplikation av ett redan alltför komplicerat system för småföretagarna, som ju är extra

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:06:07

betjänta av enkla regler. Lönesummeregeln har också utsatts för en hel del kritik, men delvis på grund av att man inte förstått dess syften. Det är som nämnts ovan oerhört svårt att finna bra indikatorer för att identifiera vad som bör vara hänförligt till en aktiv ägares avkastning respektive arbetsinkomst. För den företagare som tar risker, expanderar och anställer folk finns det mindre anledning att förmoda att utdelning utgör omvandlad arbetsinkomst än för den företagare där bolagets vinst i stort sett är utflödet av företagarens egna arbetsinsatser. Därför har man ansett det möjligt att med hjälp av lönesummeregeln utvidga området för kapitalinkomstbehandlad utdelning i mer expansiva företag. Lönesummeregeln är naturligtvis ingen exakt parameter, men bättre än ingenting för att minska den diskriminering av fåmansföretagare som begränsningsreglerna till viss del måste anses innebära.

En annan reform som från år 2000 tog bort ett klart diskriminerande inslag i fåmansföretagsbeskattningen var slopandet av de s.k. spärreglerna i 32 § anv. p. 14 KL, som genom straffbeskattning var avsedda att förhindra vissa typer av transaktioner mellan fåmansföretag och deras aktieägare. Numera behandlas i allmänhet dessa situationer enligt de allmänna beskattningsprinciperna för förtäckt utdelning.

1998 infördes delvis på grund av EU:s s.k. fusionsdirektiv ett batteri lagstiftning rörande omstruktureringssituationer. Denna lagstiftning som överträffar det mesta i komplexitet innebär dock i huvudsak lättnader och undanröjande av skattehinder för företagsombildningar och därmed sammanhängande transaktioner. En orsak till lagstiftningens komplexitet är de problem och kedjebeskattningseffekter som den nuvarande beskattningen av försäljningsvinster på näringsbetingade aktier medför.

Sammanfattningsvis innebär de förändringar av företagsbeskattningen som skett efter skattereformen i allmänhet förbättringar för företagen och deras ägare jämfört med situationen just efter skattereformen. De förändringar som genomförts har i allmänhet inneburit en vidareutveckling av de idéer som skattereformen vilade på. Det finns därför ingen anledning att påstå att skattereformen förstörts genom ny lagstiftning. Tvärtom står sig skattereformens grundprinciper beträffande företagsbeskattning i dag starkare än någonsin.

Företagsskattereformen i internationellt perspektiv

Den svenska skattereformen hade till stor del inspirerats av den skattereformsvåg som med början i USA och Storbritannien svepte över den industrialiserade världen. Huvudingredienserna var basbreddning och skattesatssänkning.

Den svenska reformen blev emellertid mer långtgående och djupgående än någon av de reformer som företagits i andra länder. Såväl basbreddningen som skattesatssänkningen var mer långtgående än i något annat land. Från att ha haft en av den industrialiserade världens högsta bolagsskattesatser, fick Sverige i ett slag en av de lägsta. Basbreddningen och dess likformiga behandling av olika handlingsalternativ innebar också att Sverige fick ett av de minst snedvridande bolagsskattesystemen i världen. För utländska investerare innebar den relativt låga formella bolagsskattesatsen att skattekostnaden för att ta hem vinster från Sverige blev låg. Sveriges bolagsskattesystem blev genom skattereformen otvivelaktigt internationellt konkurrenskraftigt. Det internationella intresset för förvärv av svenska företag har också ökat väsentligt under senare år.

Också separationen av kapitalinkomstbeskattningen från beskattningen av arbetsinkomster med en lägre formell och proportionell skattesats på kapitalinkomster var en innovation, som rönt stor internationell uppmärksamhet och efterföljd. Den svenska skattereformen inspirerade Finland och Norge att införa snarliknande system. I ett avseende gick de ett steg längre genom att avskaffa dubbelbeskattningen av bolagsinkomsterna. Norge har dock i år delvis återinfört dubbelbeskattningen genom att utdelningar beskattas efter ca en tredjedel av skattesatsen för kapitalinkomster. Också skattereformerna i Italien och Österrike har inspirerats av denna s.k. Scandinavian model.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:06:07

Den tyska företagsskattereformen som just antagits av Förbundsdagen har enligt den tyske finansministern hämtat inspiration från Sverige.

Den internationella utvecklingen håller emellertid nu på att springa förbi Sverige. I flera länder har bolagsskattesatsen sänkts eller skall sänkas till under den svenska nivån. Längst har Irland gått som i etapper sänker sin bolagsskattesats till 12,5 % från 2002. Den tyska skattereformen innebär en sänkning till 25 %. Till samma nivå kommer den engelska bolagsskattesatsen.

I två avseenden har den internationella utvecklingen klart passerat Sverige. Det ena området rör beskattningen av aktiebolags försäljningsvinster på näringsbetingade aktier. Denna beskattning innebär indirekt en kedjebeskattning som strider mot bolagsbeskattningens grundprinciper. I flera länder har denna beskattning avskaffats. Så har Nederländerna länge haft skattefrihet för dessa aktievinster. Tyskland slopar nu denna beskattning och Danmark införde skattefrihet häromåret för att nämna några exempel. Problemet är inte bara att denna beskattning innebär en kedjebeskattning den utgör också en klar internationell nackdel. Enligt inofficiella beräkningar har 400–500 svenska utlandsägda bolag fått ett danskt moderbolag sedan den danska reformen. Danska ambassaden i Stockholm sänder till och med ut officiella reklambrev om de danska skattefördelarna. Skall de svenska företagsbeskattningen behålla den internationella konkurrenskraft, som skattereformen medförde, är ett avskaffande av denna kedjebeskattning nödvändig.

Det andra området där Sverige har betydligt högre skattebelastning än omvärlden gäller privatpersoners aktieinnehav. Den svenska kombinerade skattebördan av utdelningsskatt, aktievinstskatt och förmögenhetsskatt, ligger långt över vad som är vanligt i resten av den industrialiserade världen. Denna beskattning missgynnar svenskt aktieägande, vilket får allt större betydelse allteftersom aktiemarknaderna internationaliseras och integreras. Också här är vidare reformer i skattereformens anda nödvändiga för att bibehålla den internationella konkurrenskraften.

Skattereformen var således också i ett internationellt perspektiv framgångsrik och förutseende och gjorde svensk företagsbeskattning internationellt konkurrenskraftig. Den internationella utvecklingen håller dock nu på att passera Sverige. Vill Sverige behålla företagsskattesystemets internationella konkurrenskraft behövs vidare reformer på den grund som skattereformen byggde.

Slutsatser

Inledningsvis berördes de ifrågasättanden av skattereformens betydelse som kommit att framföras allt oftare. Slutsatsen av den här gjorda genomgången av reformens övriga effekter och förändring av företagsbeskattningens incitamentsstruktur är att den framförda kritiken mot skattereformen i vart fall inte har någon bäring på företagsskattereformen. Att det finns skäl att ifrån skattereformens utgångspunkter ifrågasätta 90-talets skatteutveckling på andra områden är en annan fråga.

Tvärtom vågar jag påstå att föetagsskattereformen var omvälvande, framsynt och samhällsekonomiskt effektiv, vilket naturligtvis inte utesluter att det alltid finns utrymme för förbättringar. I ett avseende har reformens syfte inte uppfyllts. Alltjämnt är företagsbeskattningen komplicerad – framförallt för de mindre företagen och deras ägare, dvs. för dem som har mest behov av enklare regler.

Företagsskattereformens grundprinciper ligger efter tio år kvar orubbade. De marginella förändringar som vidtagits har i allmänhet inneburit förbättringar baserade på skattereformens grundprinciper även om den effektiva skattebelastningen höjts. Besvikelsen över att de positiva effekterna inte kom till synes i någon större utsträckning omedelbart berodde huvudsakligen på att de ofta så förkättrade dynamiska effekterna tar längre tid att komma till synes än vad många förväntat sig, men de fanns där och

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:06:07

utgör en viktig del av förklaringen varför det nu ”går bra för Sverige” på många områden. Statistikens trubbighet t.ex. beträffande investeringar gör dock att även uppkomna effekter kan vara svåra att belägga.

Den effektiva bolagsskattebelastningen är i dag ca en femtedel högre än före skattereformen. Detta strider mot reformens syften. Med tanke på de betydligt högre statsfinansiella inkomsterna från bolagsbeskattningen som skattereformen ändå medfört utöver vad som förväntats bör denna höjning korrigeras. Trots skattehöjningen finner man att näringslivet är betydligt mer tillfreds med dagens system än det som fanns före reformen. Men detta betyder inte att vi kan slå oss till ro. Det finns utrymme för och behov av fortsatta förbättringar bl.a. på grund av den internationella skattekonkurrensen. Ovan har pekats på tre områden där den internationella utvecklingen kräver en omprövning av gällande svenska system. Regeringens förslag våren 1999 om en sänkning av den formella bolagsskattesatsen till 25 % och en motsvarande sänkning av den effektiva skattebelastningen, som senare drogs tillbaka på grund av näringslivets kritik, var i och för sig riktigt tänkt. Behovet av en sänkning av utdelningsbeskattningen upplevdes dock från näringslivet som större. Båda dessa förändringar bör genomföras liksom slopandet av det kedjebeskattningsmoment som dagens beskattning av aktievinster på näringsbetingade aktier innebär. Annars kommer Sveriges företagsbeskattningssystem återigen på internationell efterkälke. Det vore synd efter en så framgångsrik reform som 1990 års företagsskattereform – århundradets skattereform.

Sven-Olof Lodin var 1968–86 professor i finansrätt och därefter fram till 1998 näringslivets skattesakkunnige och vice VD för Industriförbundet. Han är sedan 1997 ordförande för International Fiscal Association.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:06:07